

ДЕЩО ПРО ІСТОРІЮ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА В ЯПОНІЇ

Роботи японських дослідників, присвячені вивченню творчості Т. Г. Шевченка, є важливим компонентом світового шевченкознавства і, безперечно, варті найпильнішої уваги. У цій статті ми спробували зупинитися на основних історичних моментах історії шевченкознавства в Японії, зокрема на діяльності одного з фундаторів цієї галузі наукових досліджень – Сьосукі Комацу.

Професор Сьосукі Комацу з Інституту іноземних мов м. Кобе, був людиною, яка присвятила своє життя не тільки перекладам творів Тараса Шевченка, а й глибокому їх дослідженню. Серед японських дослідників він першим звернув увагу на структурний зміст, особливості композиційної та образної системи літературної спадщини Великого Кобзаря. Намагаючись з'ясувати сутність творчості Шевченка і вивести ту парадигму, котра б допомагала у подальшій перекладацькій роботі, він підходив до питання перекладу не тільки з практичного, а й з теоретичного боку.

Лише у збірниках свого учбового закладу Сьосукі Комацу протягом тридцяти років (1948–1978) опублікував близько 15 робіт, так чи інакше пов'язаних з українською літературою та творчістю Кобзаря.

Свою першу статтю, під назвою “Поет Шевченко”, у якій він дав загальний огляд життя і творчості поета, Комацу написав у 1948 р. [Komatsu 1948, 19–26]. Це була перша академічна стаття про Шевченка в Японії. Саме вона започаткувала наукове шевченкознавство в цій країні. Натомість, перші переклади поетових творів було здійснено лише наступного 1949 р. Дзюге Такасі.

За освітою Комацу Сьосукі був спеціалістом з російської філології й інтерес до творчості Тараса Шевченка і української літератури в цілому, прийшов до нього через посередництво російської мови та російськомовної історії радянської літератури. Так, у 1949 р., завдяки зацікавленості творчістю Великого Кобзаря, Комацу пише статтю “Українська література. Дослідницькі записки” [Komatsu 1949, 177–205]. Він вважає, що “для того, щоб правильно й більш глибоко досліджувати творчість Шевченка, необхідно вірно оцінити його роль в усій українській літературі” [Komatsu 1949, 178]. Для японської аудиторії, погано ознайомленої з Україною та її літературою, зокрема, підкреслюється, що “українську літературу почали визнавати як літературу після Великої Жовтневої соціалістичної революції, адже значна частина сьогоденної української території вважалася колонією і писати художні твори українською мовою було заборонено” [Komatsu 1949, 177]. Також науковець зупиняється на питанні етимології назви “Україна” і підкреслює, що згідно із записами галицько-волинських літописів, “Україна” значить “кордон”, “межа”, а у зв'язку із “зрадницьким значенням Україну було перейменовано в Малоросію. Водночас, українську мову без перевірки й достатніх підтверджень було названо не самостійною мовою, а лише діалектом російської мови, чи то “малоросійським наріччям” [Komatsu 1949, 177–178]. І лише після революції, як зазначає автор, Україна отримала можливість говорити українською мовою, а сама українська мова отримала однакові з російською права. На цьому автор не зупиняється, а заглиблюється у конкретне порівняння української та російської мов, щодо специфіки їх походження, групової приналежності та проблеми виникнення писемності на території сучасної України, взагалі. Після чого робить висновок, що “після порівняння коріння походження української та російської мов, можна піддати критиці думку деяких осіб про те, що українська мова є лише наріччям російської” [Komatsu 1949, 178]. Це питання до цього часу досить бурхливо обговорюється у колі японських філологів, і той факт, що Комацу не тільки звернувся до нього, а й подав його об'єктивне трактування ще далекого 1949 р., безперечно, свідчить про його неупереджений погляд на проблему.

У цій статті Комацу також подає детальний опис дожовтневого становища української мови та літератури, згадуючи про Валувський указ і заборону ввозити україномовні видання з-за кордону. Аналізуючи пострадянське становище української мови, автор підкреслює численність

українського населення в тогочасному Радянському Союзі (друге місце за переписом 1939 р.), і наголошує на необхідності розвитку української літератури. Детально аналізуючи її розвиток, Комацу зупиняється на всіх головних його етапах – від “Слова митрополита Іларіона” і “Слова о полку Ігоревім” через Григорія Сковороду аж до Шевченка, Франка, українського декадансу та радянських часів. Автор наголошує на тому, що “українська національна самосвідомість почала проявлятися саме через літературу” [Komatsu 1949, 188–189].

Говорячи про творчість Великого Кобзаря, автор, зокрема, зазначає, що “талановитий Шевченко відкрив нову сторінку в історії української літератури. Він є засновником і батьком українського реалізму. Вперше, використавши і побутову розмовну мову, він використав усі багатства, які містить в собі українська мова” [Komatsu 1949, 190].

Вперше у цій статті з’являється кілька тез, які пізніше Комацу буде розвивати у подальших своїх дослідженнях. Крім тези щодо відмінності української та російської мов, зокрема теза про те, що Шевченка, саме завдяки характеру його творів, можна вважати українським національним поетом.

Проте ця стаття не вільна від деяких моментів, наявність яких можна пояснити і браком інформації, і однобоким поглядом на проблему. Автор говорить про історію дожовтневого та післяжовтневого розвитку української літератури, абсолютно випускаючи із поля зору період 1917–1930 р., з чого можна припустити, що його висновки ґрунтуються на літературно-критичних матеріалах радянського походження. Однак, можливо, такий підхід не пояснюється суто ідеологічними аспектами, а лише тим, що на момент 1949 р., не тільки на Сході, але і на Заході не існувало ґрунтовних історій української літератури, з яких можна було б почерпнути неупереджену інформацію. Про те, що науковець не був вільним від ідеологічних упереджень тієї доби свідчить і той факт, що аналізуючи пострадянську поезію, прозу та драматургію, Комацу підкреслює, що всі відомі українські письменники (Тичина, Сосюра, Корнійчук) були лауреатами Сталінської премії, що, начебто, свідчить про визнання високої ролі української літератури.

Вперше в історії японського українознавства в цій статті автор звертається до проблеми написання топонімів та антропонімів, наприклад, необхідності транскрибування безпосередньо з української мови [Komatsu 1949, 204]. Пізніше до цієї проблеми японські українознавці повернуться лише тільки через півстоліття, у статтях Такао Хіно та Івана Бондаренка [Бондаренко, Хіно 1998].

Цей науковий твір має багато позитивних моментів, насамперед, автор розуміє, що його стаття – одна з перших і тому не вільна від помилок, хоча б через недостатнє знання автором української мови. Комацу усвідомлює необхідність появи подібних статей в Японії, адже вони допоможуть не тільки науковцям, а й широкій аудиторії, “стануть довідковим матеріалом про українську літературу” [Komatsu 1949, 204].

Наступну свою статтю Комацу опублікував 1958 р. й присвятив її аналізу поетової біографії, порівнюючи її зі “Щоденником” Кобзаря [Komatsu 1958a]. У тому ж році Комацу опублікував статтю під назвою “Про Шевченкові вірші “Слепая” і “Тризна”” [Komatsu 1958], в якій ознайомив японського читача з російськими віршами Шевченка і розглянув причину написання їх саме російською мовою [Komatsu 1958b, 3]. Як зазначає дослідник, “причину того, що він (Шевченко. – Ред.) писав російською мовою треба шукати не у зовнішньому оточенні, а у внутрішньому стані. Це і стало основою багатьох його віршів” [Komatsu 1958b, 4]. До того ж, на думку японського шевченкознавця, Великий Кобзар, перш за все, своїм читачем вважав саме народ, і “його декілька творів російською мовою написані, не як звернення до літературознавців (котрі не дискутували з приводу його російськомовних творів так, як з приводу україномовних), це був його засіб секретного зв’язку з народом, його просвітницька місія” [Komatsu 1958b, 6–7]. Також дослідник вважає, що російськомовні твори – це своєрідна самореалізація українського поета, котрий хотів усім довести, що і російською мовою він володіє так само добре.

Ця думка йшла врозріз з тогочасним радянським літературознавством, та й загалом з пізнішою теорією Григорія Грабовича щодо “дуалізму, пристосованості душі”, “розщепленості особистості” Шевченка у російськомовній творчості [Грабович 1998, 16]. Проте вона перегукується

з думкою польського дослідника Єжи Єнджевича, котрий пояснює наявність російськомовних творів “логікою ситуації і внутрішньою потребою заговорити від імені мовчання свого офіційно зневаженого народу” [Задорожна 1994, 164]. Окрім того, за твердженням Комацу, “твори, на які він хотів звернути увагу російськомовного читача, він перекладав сам”, хоча “немає його власних перекладів російською мовою українських творів” [Komatsu 1958в, 60].

Комацу детально розглядає можливі причини того, чому Шевченко більше не писав творів російською мовою. Так, дослідник посилається на брак матеріалів з цього питання і робить припущення, спираючись на лист до Я. Кухаренка, (в якому поет говорить про свою незадовільну оцінку “Сліпої”), стосовно того, що, “можливо, ця незадоволеність впливала із неможливості все переказати російською мовою” [Komatsu 1958в, 9]. Адже, як підкреслюється, “поет розумів, що немає ріднішої мови, ніж українська, бо вона власна, а не позичена” [Komatsu 1958в, 55].

Незважаючи на поширене в тогочасному радянському літературознавстві уявлення про Шевченка як про атеїста, Комацу піддає це сумніву. Він акцентує увагу на доволі широко представленому жанрі псалма та численних цитатах з Біблії у творчості поета. Проте, підкреслюючи брак достатніх підстав, дослідник наголошує на неможливості однозначної відповіді: (“у нас досить мало підстав, щоб про це говорити” [Komatsu 1958в, 59]).

Також у цій статті Комацу з сумом констатує, що “в нашій країні, крім незначного прошарку людей, ім’я Шевченка не відоме. А всі його основні вірші написані українською мовою” [Komatsu 1958в, 60]. На той час в Японії мало хто знав про Україну, не говорячи вже про українську мову, можливо саме тому шевченкознавець радить читачеві для початку звернутися до наявних перекладів.

Того ж року Сьосуке Комацу зробив доповідь про Шевченків “Кобзар” на японо-російській літературній конференції, опубліковану у її бюлетені [Komatsu 1958с].

У статті Комацу “Про Шевченкові повісті”, опублікованій 1960 р. у збірнику наукових праць Університету іноземних мов м. Кобе, розглянуто особливості прозових творів Кобзаря [Komatsu 1960, 105–212]. У ній, зокрема, японський дослідник констатує, що усі дев’ять написаних Шевченком повістей російськомовні й жодну з них не було надруковано за його життя. Той факт, що вони з’явилися лише через 20 років після смерті поета, можливо, й можна вважати “нелюб’язністю його нащадків”, котрі жодного разу не видали їх окремою книжкою. Натомість, той факт, що за радянських часів повісті вперше було видано лише у 1939 р., пов’язаний, на думку Комацу, з тим, що “українські буржуазні націоналісти не вважали гарним те, що Шевченко писав не рідною мовою. Вони хотіли утримати його в рамках національного поета і тому занижували мистецьке та філософське значення його російськомовних творів” [Komatsu 1960, 120]. Важко сказати, чи справді японський дослідник так думав, чи просто підпав під вплив заідеологізованої думки тогочасного радянського літературознавства. Проте, за твердженням колишніх студентів, професор Комацу завжди був досить прорадянськи настроєною людиною, що певною мірою накладало відбиток і на деякі його наукові твердження.

Зупиняючись на мові повістей Тараса Шевченка, японський дослідник підкреслює, що, хоч вона і була російською, але зображувана в ній реальність – суто українська. Чи то земля, чи зв’язки людей. Тобто “духовно це була українська література”, але через перебування в домі Ускова, ситуація складалась так, що треба було писати російською мовою [Komatsu 1960, 121]. Однак наголошується, що “в шевченківській російській мові є вкраплення мови української” [Komatsu 1960, 121], що, на думку Комацу, також заслуговує на увагу з боку дослідників.

У 1961 р. з’явилася стаття Комацу “Шевченко та Гоголь” [Komatsu 1961а, 27–45], в якій японський вчений намагається дослідити феномен Миколи Гоголя та Тараса Шевченка в аспекті того, що обидва були українцями, письменниками, жили й творили в одну епоху. Комацу із японською прискіпливістю по роках та місяцях прораховує можливість їхньої зустрічі, адже обоє мешкали у Петербурзі й, за його даними, десь в один і той же період були слухачами Петербурзької Академії мистецтв. Прискіпливий японський дослідник стверджує, що Микола Гоголь, перебуваючи у Північній Пальмірі, брав уроки в Академії мистецтв приблизно в один період із

навчанням там Тараса Шевченка. Пояснюючи свій інтерес до можливої зустрічі двох геніїв, Комацу говорить, що “в одному з Кобзаревих творів 1840 року є образ, прототипом якого мав бути саме Гоголь. Водночас немає навіть підозри щодо того, що цей твір не є Шевченковим” [Komatsu 1961a, 30]. Комацу припускає, що “можливо, Шевченко написав цей образ на основі чийогось твору. Але це був не плагіат, а створення свого власного образу на основі чужого твору” [Komatsu 1961a, 30–31]. Отож, Комацу доходить висновку, що, хоча Шевченко і Гоголь ніколи не зустрічалися, але Шевченко високо цінував Гоголя та його твори.

Того ж року японський дослідник знову зробив на російсько-японській літературній конференції доповідь про “Щоденник” Кобзаря, котру було опубліковано у повному звіті досліджень з російської літератури в Японії за останні десять років [Komatsu 1961b]. У Бюлетені Товариства дослідників радянської літератури 1961 р. також було опубліковано його “Замітку про Шевченка” [Komatsu 1961c].

У 1963 р. Комацу пише статтю, присвячену драматичним творам Тараса Шевченка, написаним російською мовою [Komatsu 1963, 19–35], наголошуючи в ній, зокрема, що “немає жодних інших причин написання російською мовою, окрім природних. Адже тогочасні театри Петербурга ставили п'єси тільки російською мовою” [Komatsu 1963, 20]. Японський дослідник високо поціновує значення п'єси “Назар Стодоля”, зазначаючи, що “хоч цей твір і співзвучний шевченковим романтичним творам про козацтво, але, водночас, у ньому йдеться й про класове протистояння всередині самого козацтва, що говорить про його реалістичність” [Komatsu 1963, 30–31]. Водночас, привертає увагу такий висновок дослідника: “цей твір є яскравим підтвердженням того, що Шевченко не був прибічником територіалізму” [Komatsu 1963, 31].

У 1966 р. з'явилася друком стаття Комацу “Критика Шевченка Добролюбовим” [Komatsu 1966], на початку якої дослідник, апелюючи до слів Євгена Кирилюка щодо “світового визнання спадщини Тараса Шевченка”, справедливо зазначає, що в Японії “ім'я поета відоме, а твори його – ні” [Komatsu 1966, 1]. Він вважає рецензію Добролюбова на шевченків “Кобзар” реакцією тогочасного літературознавства. Згадуючи, що за 20 років до неї Белінський також написав, що творчість Шевченка визначається народністю, але, як вважає Комацу, рецензія Добролюбова (із його “Он поэт совершенно народный”) “говорить про глибину прочитання Добролюбовим як критиком даного питання” [Komatsu 1966, 10]. До того ж автор статті висловлює припущення, що Добролюбов, наприклад, напевно розмежовував російське та написане російською мовою, коли порівнював народність Шевченка та Кольцова як поетів. “А, можливо, Добролюбов, сам не усвідомлюючи того, визнав існування української літератури”, – робить сміливе припущення японський дослідник [Komatsu 1966, 17–18].

Загалом Комацу цікавився стосунками Тараса Шевченка з тогочасними літературознавцями та суспільними діячами. У 1975 р. він написав статтю “Зустріч та прощання Тараса Шевченка та Миколи Чернишевського” [Komatsu 1975a, 21–44]. А 1976 р. Сьосуке Комацу публікує статтю під назвою “Спогади Тургенєва про Шевченка”, у якій говорить про дружнє ставлення російського письменника до Кобзаря, водночас, підкреслюючи, що все-таки Тургенєв, на відміну від Добролюбова, не визнавав всесвітнього значення його творчості за життя поета, хоча про нього вже тоді говорили сучасники-українці [Komatsu 1975b, 5–24].

Стаття “Шевченкові “Думи мої, думи мої...”” стала останньою у спадщині Сьосуке Комацу, присвяченій Великому Кобзарю. Її було опубліковано у 1978 р. [Komatsu 1978, 1–18]. У ній Комацу порівнює оригінал першого вірша в Шевченковому “Кобзарі” з його перекладами російською та англійською мовами та проаналізував зміст і форму цього твору. Він дійшов висновку, що форма цього, як і багатьох інших віршів, походить від Коломийкового ритму, притаманного українському фольклору, власне тому, за твердженням дослідника, Шевченка і можна вважати українським національним поетом. Наголошуючи на використанні Шевченком українських національних образів, таких як: “карі очі”, “сине море”, “біле личко”, дослідник підкреслює, що “завдяки цьому підсилюється саме національна приналежність його як митця” [Komatsu 1978, 13].

Поряд з цим, автор слушно зауважує, що російський переклад, виконаний Олексієм Сурковим, з якого свого часу було зроблено більшість японських перекладів, не завжди відповідає оригіналу.

Саме це дає досліднику підстави зробити висновок, що через “відправну точку перекладів”, тобто через незнання української мови, через переклад з перекладу, а не з мови оригіналу, наявні похибки в японських перекладах Такаюкі Мураї, Такасі Джуґе та Тейске Сібуї [Komatsu 1978, 19].

Через відсутність матеріалів, котрі створили б повноцінне уявлення про Тараса Шевченка та його добу деякі твердження Сьосукі Комацу були не зовсім вірними. Інколи він спирався на традиційні погляди, що панували в тогочасному радянському літературознавстві на поета, як на революціонера-демократа. Подібну, часом упереджену, оцінку постаті поета можна пояснити тим, що до середини 50-х р. через повоєнну добу в Японії не було достатніх матеріалів про українську, чи то б пак, радянську літературу. Лише 1961 р. вийшла “Подорож у радянську літературу” Нінагава Ідзуру, котра стала одним із перших видань, в якому розповідалося й про українську літературу та Шевченка зокрема [Ninagawa 1961]. У ньому, незважаючи на свою несвободу від пропагандистських догм, що панували в тогочасному суспільстві, все-таки був присутній достатній обсяг наукової інформації.

Мимоволі виникає запитання, чому, звертаючи увагу на радянські дослідження, автор ігнорував усе те, що виходило на Заході про Шевченка та українську літературу? Адже, на відміну від тогочасного Радянського Союзу, де, за визначенням Г. Клочка, творчість Тараса Шевченка “була об’єктом багаторічної фальсифікації” [Клочек 1998, 35], у Японії завжди можна було читати те, що видавалося у Європі, Америці чи Канаді. Тобто у Комацу була можливість порівняти два різні погляди на дане питання. І навіть, якщо до середини 50-х років через пертурбації, пов’язані з Другою світовою війною, об’єктивних західних видань було обмаль, то з другої половини 50-х і надалі їх почали часто друкувати. Адже, на думку Соломії Павличко: “Біля витоків сучасного західного шевченкознавства лежали статті Дмитра Чижевського і симпозиум 1961 року. Його наступні етапи – монографія Юрія Луцького “Між Гоголем та Шевченком. Полюси літературної України, 1798–1847” (1971), збірник статей “Шевченко і критика” (1981) під редакцією Ю. Луцького і монографія Г. Грабовича “Поет як міфотворець. Дослідження семантики символів у Тараса Шевченка (1982)” [Павличко 1991, 339]. Також вартими уваги, якщо не просто епохальними, у шевченкознавчих дослідженнях вважаються збірники, випущені Науковим товариством імені Тараса Шевченка.

Серед виданого того часу на Заході були такі досить об’єктивні видання, як “Literature politics in the Soviet Ukraine, 1918–1934” Григорія Луківа 1956 р., збірник, виданий в Америці у 1960 р. “Europe’s freedom fighter: Taras Shevchenko, 1814–1861: a documentary biography of Ukraine’s poet laureate and national hero”, чи “Internationalism or Russification? : A study in the Soviet nationalities problem” Івана Дзюби, друге видання якого побачило світ у Лондоні у 1970 р. та “Between Gogol and Shevchenko: polarity in the literary Ukraine: 1798–1847” того ж Григорія Луківа (1971), не говорячи вже про переклад історії української літератури Дмитра Чижевського англійською мовою, здійснений у 1975 р. в Америці [Cyzevsky 1975].

Що стосується японських видань про українську літературу, то, окрім написаного самим Комацу, нічого не існувало, і можна собі тільки уявити, як важко було японському дослідникові скласти свій об’єктивний погляд на проблему.

Зважаючи на той факт, що остання стаття Комацу з шевченкознавства з’явилась у 1978 р. лишається тільки пожалкувати, що він так рано припинив писати, адже помер дослідник у 1999 р. І, можна тільки гадати, чи було йому щось відомо про дослідження Джорджа Грабовича [Грабович 1981; Грабович 1982]. На жаль, немає документальних підтверджень подібним припущенням.

Через відмежованість від світової шевченкознавчої спільноти, наукова діяльність Сьосукі Комацу, мала досить локальний характер. Але незважаючи на це, а можливо, і саме завдяки цьому, дослідник дуже серйозно ставився, перш за все, до вивчення Шевченкових текстів. Недостатньо знаючи українську мову, він орієнтувався на російськомовні переклади Кобзаря. Хоча перекладав

також і україномовну поезію. За твердженням багатьох сучасників та дослідників, зокрема Казуо Накаї [Накаї 1991, 451], у своїх твердженнях Комацу спирався на Шевченків “Щоденник”. Завдяки чому дійшов багатьох висновків, наприклад звернув увагу на відмінності зображення Петра I у творах Олександра Пушкіна і Тараса Шевченка. Навіть ці моменти свідчать про нетрадиційний, відмінний від усталеного в радянському літературознавстві, підхід до творчості Кобзаря. Отже, через свою віддаленість від офіційної шевченкознавчої думки, автор часом її притримувався, як у випадку з оцінкою загального процесу української літератури, а часом доходив прямо протилежних радянському літературознавству висновків (як про релігійні мотиви в творчості Шевченка тощо).

Завдяки великій науковій та просвітительській роботі, Сьосуке Комацу можна вважати фундатором японського шевченкознавства.

Серед робіт, що стосуються розвитку японського шевченкознавства, опублікованих не на території Японії, варто також відмітити видану 1964 р. у Москві у збірнику “Шевченко та світова культура” статтю Йосітаро Такамури “Шевченко в Японії”, котра, незважаючи на свій невеликий розмір, є гарним аналізом тогочасного стану шевченкознавства в Японії [Шевченко...1964]. Також у виданому в 1977–1978 р. у Києві Шевченківському словнику знаходимо гасла “Комацу Сьосуке”, “Куроода Тацуо”, “Сібуя Тейске”, “Японська література і Шевченко”, написані Борисом Яценком. Вони носять стислий, інформативний характер про японських пропагандистів Тарасового слова. У статті про японську літературу та Шевченка наведено хронологію знайомства японської аудиторії з творами українського поета, акцентується революційний та бунтарський дух оригіналу [Шевченківський словник 1976, 314, 337; Шевченківський словник 1977, 213, 406, 407].

У 1988 р. у збірнику перекладів шевченкових творів з’явилася стаття Такаюкі Мураї “Тейске Сібуя і Тарас Шевченко” російською мовою, в якій автор розглянув проблему впливу Шевченка на життя і творчість Сібуя [Мураї 1988]. Мураї зазначив, що Сібуя ніколи не обмежувався особистими переживаннями і його вірші носять характер близьких до Шевченкових: “Вони набули тієї особливої сили узагальнення, під впливом якої особисті почуття стають загальнолюдськими” [Мураї 1988, XVIII]. Як підкреслює Мураї у цій же статті: “Про одну з причин схожості в творчості японського й українського поетів можна сказати відомою фразою Ювенала: “Обурення народжує вірші”” [Мураї 1988, XVIII].

У “Записках наукового товариства імені Шевченка” з нагоди 175-річчя дня народження поета 1991 р. була опублікована стаття “Шевченко в Японії” Казуо Накаї [Накаї 1991]. Це перша наукова стаття, в якій систематизована хронологія праць, виданих в Японії про поета. Зокрема, в ній справедливо зазначається, що: “Хоча шевченкознавство в Японії має порівняно довгу історію, та кількість і якість перекладів творів українського поета поки що недостатня. Наукові праці про Шевченка належать одному тільки Сьосуке Комацу, внаслідок чого Шевченко представлений неповно” [Накаї 1991, 453].

У листопаді 1993 р., в Одесі на конференції “Леся Українка і сучасність” відбувся виступ доцента Університету Тенрі Хіно Такао на тему: “Українська поезія в Японії та проблеми її перекладу японською мовою”, де автор теж підкреслив, що головною причиною відсутності перекладів було те, що в Японії не створювалися підручники української мови, адже ця мова не вивчалася [Хіно 1993, 92–93].

Так чи інакше, подібна ситуація з шевченкознавством та шевченкіаною в Японії частково склалася також внаслідок того, що відомості про Шевченкову творчість та біографію приходили не прямо, а опосередковано. Адже майже всі переклади його творів були виконані не з мови оригіналу, а з англійської та російської мов. Але ситуація потроху змінюється. З початку 90-х років серед перекладачів та критиків спостерігається тенденція до опрацювання саме україномовних оригіналів. Таким прикладом є переклади Ецуко Фудзії. Проте японське шевченкознавство та шевченкіана ще чекають не тільки на суспільне переосмислення постаті Кобзаря, а й свого молодого неупередженого перекладача та дослідника.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондаренко І., Хіно Т. Українсько-японський, Японсько-український словник. Навчальний словник ієрогліфів, Київ, 1998.*
- Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. Київ, 1998.*
- Задорожна С. В. Літературознавчий аспект "Розповіді про Шевченка" Єжи Єнджевича // Шевченкознавчі студії. Збірник наукових праць, присвячений 180-річчю з дня народження Т. Шевченка. Київ, 1994.*
- Клочек Г. Поезія Тараса Шевченка. Сучасна інтерпретація // Посібник для вчителя. – Київ, 1998.*
- Мураї Т. Начало японо-украинских литературных связей. Великий Кобзарь и последователь его учения Тэйсукэ Сибуйа // Shefuchenko no shishu. Shibuya Teisuke, Murai Takayuki Henyaku, Renga shobou shinsha, 1988.*
- Накаї К. Шевченко в Японії // Світи Тараса Шевченка. Збірник статей до 175-річчя з дня народження поета. Нью Йорк, 1991.*
- Павличко С. Моделі Шевченкознавства в радянській і не радянській науці // Світи Шевченка. Збірник статей до 175-річчя з дня народження поета. Записки Наукового товариства імені Шевченка. Нью Йорк, 1991.*
- Хіно Т. Українська поезія в Японії та проблеми її перекладу японською мовою // Леся Українка і сучасність. Збірник наукової конференції. Одеса, 1993.*
- Шевченко и мировая литература. Москва, 1964.*
- Шевченківський словник у двох томах. Т. 1. Київ, 1976.*
- Шевченківський словник у двох томах. Т. 2. Київ, 1977.*
- Cyzevsky D. A history of Ukrainian literature, from the 11th to the end of the 19th century / Edited and with foreword by George S.N. Luckuj, 1975.*
- Dzyuba I. Internationalism or Russification?: A study in the Soviet nationalities problem. London, 1970.*
- Europes freedom fighter: Taras Shevchenko, 1814–1861: a documentary biography of Ukraines poet laureate and national hero". United States Government Printing Office, 1960.*
- Grabovicz G. The poet as mythmaker: a study of symbolic meaning in Taras Shevchenko. Harvard, 1982.*
- Grabovicz G. Toward a history of Ukrainian literature. Harvard, 1981.*
- Komatsu Shosuke. Dobrolyubov no Shevchenko hihan // Kobe gaidai rongi, dai 17 kan, dai 5 hen, 1966.*
- Komatsu Shosuke. Shefuchenko ni tsuite no oboegaki. // Sobieto kenkyusha kyokai bungakubu kaigo, 1961, dai 4 kan.*
- Komatsu Shosuke. Shevchenko to Chernishevskii. Sono deai to wakar // Kobe gaidai rongi, dai 26 kan, dai 2 hen, 1975a.*
- Komatsu Shosuke. Shefuchenko no daichi shishu "kobuzari" ni tsuite. Nihon roshia bungaku kaigo, 1958c.*
- Komatsu Shosuke. Shevchenko no "Dumi moi, dumi moi" (1838) // Kobe gaidai rongi, dai 29 kan, dai ni hen, 1978.*
- Komatsu Shosuke. Shefuchenko no geki sakuhin ni tsuite // Kobe gaidai rongi, dai 14 maki, dai ni hen, 1963.*
- Komatsu Shosuke. Shefuchenko no koto to kare no jigen. Kuroopesu, 1958a, shigatsu 29 kan.*
- Komatsu Shosuke. Shefuchenko no Povesti ni tsuite. // Kobe gaidai rongi, dai jyu kan, dai 3-4hen, 1960.*
- Komatsu Shosuke. Shefuchenko no nikki ni tsuite. // Nihon roshia bungaku jyushunen ki soukai kenkyu houkokucho, 1961e*
- Komatsu Shosuke. Шевченко по "Surepaya" to "Torizuna" ni tsuite. // Kobe gaidai rongi, dai hachi kan, dai go hen, 1958e.*
- Komatsu Shosuke. Shefuchenko to Gogol. // Kobe gaidai rongi, dai jyu ni kan, ippen, 1961a.*
- Komatsu Shosuke. Shijin Shefuchenko. Gaiji rongi, dai ni kan, dai ichi hen, 1948.*
- Komatsu Shosuke. Turgenev no "Vospominanaiya o Shevchenke" // Kobe gaidai rongi, dai 27 kan, dai 5 hen, 1975e.*
- Komatsu Shosuke. Ukuraina bungaku kenkyu nouto. // Kobe gaidai kangaku kinenn ronbun shu, 1949.*
- Luckij George. Between Gogol and Shevchenko: polarity in the literary Ukraine: 1798–1847 / By W. Fink. Harvard, 1971.*
- Luckyi G. Literary politics in Soviet Ukraine, 1917–1934 / Luckyj G. Columbia, 1956.*
- Ninagawa Izuru. Roshia bungaku no tabi // Gendai kyouyo bunko, 1961.*